

POLITICKÝ CYKLUS V ČESKÉ REPUBLICE

Jan Černohorský, Liběna Černohorská

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav ekonomie

Abstract: *The paper deals with possible relation between political cycle and economic growth in the Czech Republic under period 1995 – 2006. Economic growth was analysed by development of gross domestic product and political cycle was viewed through state budget. Some state expenses before last election are also mentioned in this paper. This paper is finished by statistical survey concerning the influence of an election date on gross domestic product development.*

Keywords: *political cycle, state budget, gross domestic product, elections*

1. Úvod

V souvislosti s teorií a praktickým vyústěním politického cyklu je klíčová otázka, nakolik má vláda, jako nositel fiskální politiky, vůbec možnost výrazněji ovlivňovat výkonnost ekonomiky a nakolik se její snaha nakonec projeví ve vývoji makroekonomických ukazatelů. Ačkoliv je některými ekonomy schopnost úspěšného ovlivňování ekonomického vývoje politiky zpochybňována, neznamená to, že by se politici v předvolebním období nesnažili používat fiskální politiku se záměrem ovlivnit voliče. Fiskální politika je totiž pod přímou kontrolou vlády, jejímž hlavním cílem je znovuzvolení.

2. Státní rozpočet a růst HDP v průběhu volebních cyklů

„Podle hypotézy politicko ekonomického cyklu by vládnoucí politici měli usilovat o růst HDP (a tím o pokles nezaměstnanosti) především v předvolebních obdobích, zatímco po volbách by mělo dojít ke zpomalení tempa růstu s cílem zabránit inflačním tlakům. Teorie politicko ekonomického cyklu předpokládá, že před volbami se vlády snaží zvyšovat výdaje a snižovat daně, aby působily na růst ekonomiky a zaměstnanosti. Po volbách se pak snaží fiskální restrikcí (poklesem veřejných výdajů a růstem zdanění) zkrotit rostoucí deficit“ [SPĚVÁČEK, 2002, s. 95].

Obecně lze konstatovat, že v rámci politického cyklu existují dvě fáze. Ve fázi předvolební (cca 2 roky před volbami) se politici snaží dělat populární opatření vedoucí k růstu spokojenosti obyvatel a ve fázi povolební se snaží naopak provádět opatření nepopulární, ale v podstatě nutná k udržení dlouhodobé stability veřejných financí a fiskální politiky. Přičemž se liší důraz stran z pravého a levého spektra na ekonomické veličiny. Pravicové strany zdůrazňují především osobnost voliče a jeho samostatnost a odpovědnost, levicové strany preferují především sociální jistoty, které chtějí zabezpečit zejména rovnostářským rozdělením důchodů. Nicméně jak uvádí literatura [VOLEJNÍKOVÁ, 2005, s. 326] empirická pozorování ukazují, že levicové a pravicové strany se v rámci politického cyklu chovají analogicky.

Pro zjištění, zda existuje bližší vztah mezi vývojem hrubého domácího produktu (HDP) a deficitem státního rozpočtu (tj. zda se takto může projevat politický cyklus), je v následující tabulce sledován vývoj HDP a salda státního rozpočtu.

Tab. 1: Vývoj HDP (v %) a salda SR (v mld. Kč)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Růst HDP	5,9	4,8	-0,7	-0,8	1,3	3,7	2,5	1,9	3,9	4,6	6,5	6,4
Saldo SR	7,2	-1,6	-15,7	-29,3	-29,6	-46,0	-67,7	-45,7	-109,0	-93,7	-56,3	-97,6

Pozn.: Tučným písmem jsou vyznačeny roky, ve kterých probíhaly volby do Poslanecké Sněmovny Parlamentu ČR.

Pramen: ČSÚ, Ministerstvo financí ČR

Při vyjádření souvislosti mezi vývojem HDP a saldem státního rozpočtu korelačním koeficientem, dostaneme hodnotu -0,2782. Z toho lze usuzovat, že se zvyšující deficit státního rozpočtu výrazněji neprojevil do růstu HDP.

Okomentujme stručně vývoj v analyzovaných letech. Předvolební rok 1995 byl ve sledovaném období posledním rokem, kdy státní rozpočet skončil v přebytku. Ten se však neprojevil do sníženého hospodářského růstu, neboť HDP v roce 1995 vzrostl o 5,9 % a tento růst byl na deset let nejvyšším meziročním růstem. V tomto předvolebním roce se tak nepotvrdil předpoklad politického cyklu, kdy by mělo v období před volbami docházet ke zvýšení státních výdajů za účelem dosažení zvýšeného hospodářského růstu. Ve volebním roce 1996 pak již státní rozpočet poprvé hospodařil se schodkem.

Následující volby v roce 1998 byly volbami předčasnými a z toho důvodu nelze uvažovat o existenci politického cyklu. Jedním ze základních předpokladů politického cyklu je totiž ten, že termín voleb je pevně dán, což v případě předčasných voleb neplatí. Termín těchto voleb tak může být snad zajímavý pouze z toho důvodu, že pravicové vlády u moci vystřídala poprvé od pádu komunismu vláda levicově orientovaná.

Pokračující čtyřleté volební období let 1998 – 2002 lze ze strany vývoje sald státního rozpočtu nazvat obdobím expanzivní hospodářské politiky, neboť od volebního roku 1998 se státní rozpočet propadal do stále narůstajících sald. Rostoucí schodek v letech 1999 a 2000 byl sice doprovázen hospodářským růstem, avšak v předvolebním roce 2001, kdy byl deficit státního rozpočtu nejvyšší, došlo k jeho zpomalení. Proto ani v tomto případě není možné potvrdit hypotézu o schopnosti politiků ovlivnit skrze státní rozpočet hospodářský vývoj.

U posledního volebního období 2002 – 2006 je možné u růstu HDP vysledovat již od roku 2002 meziroční nárůst, který vrcholí v předvolebním roce 2005 rekordním růstem HDP o 6,5 %. Při tom byl ale hospodářský růst tohoto období doprovázen postupným snižováním schodku státního rozpočtu ze 109 mld. Kč v roce 2003 až na 56,3 mld. Kč v roce 2005. Je zde ale nutno zmínit, že pro volební rok 2006 došlo opět k výraznému nárůstu schodku státního rozpočtu meziročně o přibližných 41 mld. Kč.

3. Výdaje státního rozpočtu přijaté před volbami 2006

Jak již bylo zmíněno výše, politici zvláště v předvolebních obdobích využívají fiskální politiku ke koupení si hlasů voličů. Za tímto účelem jsou v předvolebních obdobích schvalována množství zákonů, jež zvyšují sociální transfery obyvatelstvu, snižují daně, příp. nějakým jiným způsobem pozitivně ovlivňují ekonomický stav obyvatelstva.

Racionální volič může podporovat politika, který před volbami prosazuje určité výdaje, ačkoliv prezentované záměry v předvolebním období mohou být pouze důsledkem snahy politika o zvýšení šancí na zvolení. Volič může současně předpokládat, že se může jednat o

skutečné projevení preferencí politika pro dané výdaje a díky existenci asymetrické informace tak může být záměrné fiskální působení na voliče účinné. Úprava většiny položek veřejných výdajů ale vyžaduje přijetí nových právních norem, a proto je zatížena jistým zpožděním. Snahou politiků by tak mělo být schválení příslušných zákonů, které obyvatelstvo ocení (tj. například nárůst sociálních dávek) v dostatečném časovém předstihu před parlamentními volbami tak, aby nabyly účinnosti pokud možno nejpozději v době konání voleb.

Nemalé množství takovýchto zákonů bylo schváleno poslanci napříč politickým spektrem také před volbami v roce 2006. V následujícím textu budou zmíněny některé změny ve výdajích státního rozpočtu (zejména v sociálních dávkách), které byly přijaty Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR v předvolebním období. Některé ze schválených výdajů nabyly účinnost již v průběhu roku 2006, jiné byly naplánovány zatížit výdajovou stranu státního rozpočtu až od roku 2007.

Hlavním tématem předvolebních návrhů na zvýšení sociálních dávek byla rodina. Jednou ze změn v sociálních dávkách bylo zvýšení porodného, které se od 1. dubna 2006 (tj. 2 měsíce před volbami) mělo zvýšit z dosavadní částky 8.750,-- Kč na dvojnásobek, tj. na částku 17.500,-- Kč. Při narození dvojčat by poté měla rodina obdržet 52.500,-- Kč a při narození trojčat dokonce 78.750,-- Kč. V konečném součtu by si zvýšení porodného vyžádalo navíc ročně přibližně 2 mld. Kč.

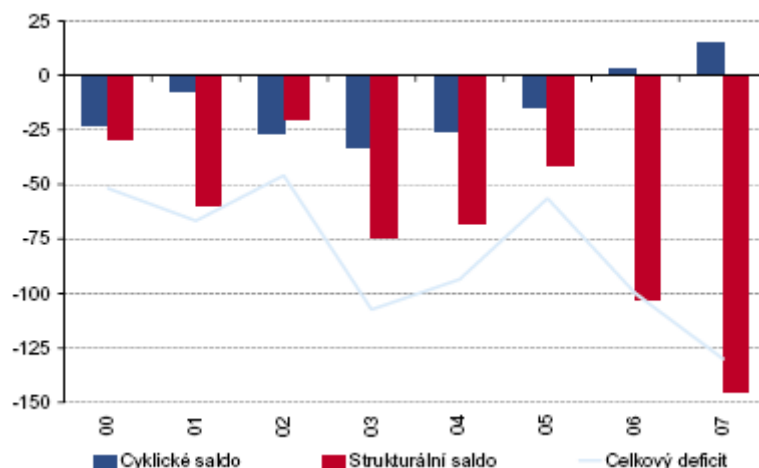
Další změnou na vylepšení rodinného rozpočtu potencionálních voličů bylo zavedení jednorázového příspěvku ve výši 1.000,-- Kč těm rodičům, jejichž dítě by mělo zahájit povinnou školní docházku. Tento příspěvek měl vyjít státní pokladnu na 78 mil. Kč ročně.

V předvolebním období byl také schválen zákon o zvýšení rodičovského příspěvku. Rodiče pečující o dítě do 4 let by podle přijatého zákona měli pobírat místo předešlých 3.696,-- Kč částku zhruba ve výši 7.600,-- Kč. Toto zvýšení by se mělo projevit v navýšení výdajů státního rozpočtu asi o 14 mld. Kč.

Další věcí byla schválená reforma nemocenského pojištění, podle které by měli vyplácet prvních 14 dní nemocenské zaměstnavatelé. Tito zaměstnavatelé by pak méně odváděli státu, což se projeví ve výpadku na straně příjmů ve výši 15 mld. Kč.

K dalším závazkům státu přibyl schválený růst mezd ve státním sektoru (10 mld. Kč) a platby za zdravotní pojištění (10 mld. Kč). Došlo také ke zvýšení důchodů v úhrnné výši o 10 mld. Kč. Tato částka však převyšuje o 3 mld. Kč to, co musí stát zvýšit podle zákona. Reformou životního minima se pak zvýšily sociální výdaje nejméně o 2 mld. Kč.

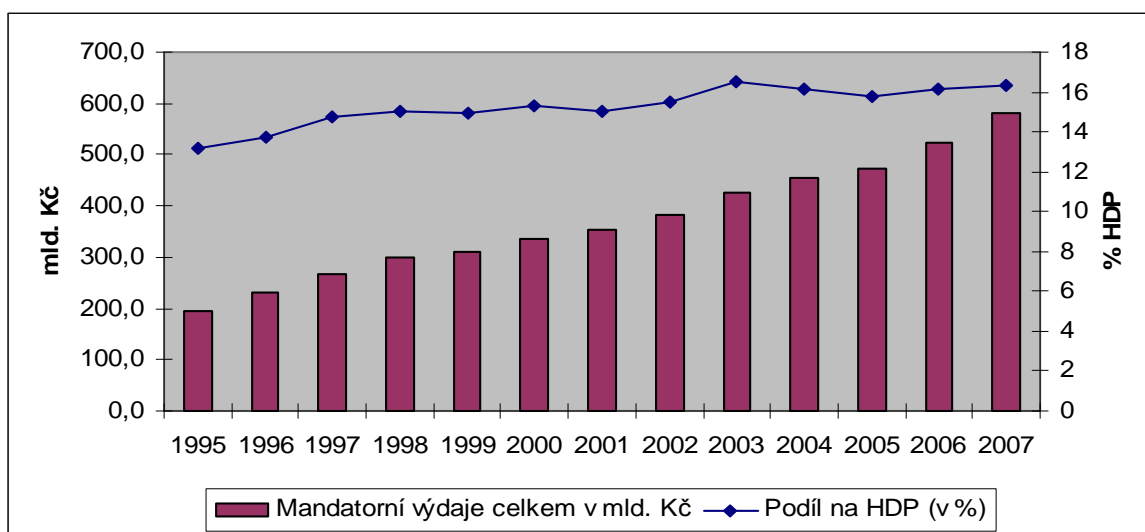
Pokud by byly všechny předvolební změny výdajů přijaty bez budoucí korekce, projevíly by se v povinných sociálních výdajích státu pro rok 2007 nárůstem o více než 65 mld. Kč. Na obrázku je vidět rozložení deficitu na jeho cyklickou a strukturální složku podle České spořitelny. Je vidět znatelný nárůst strukturálního salda ve volebním roce 2006 a jeho další předpokládané zvýšení v roce 2007.

Obr. 1: Cyklický a strukturální deficit

Pramen: Česká spořitelna

Vzhledem k tomu, že většina nových, předvolebních výdajových opatření měla formu mandatorních výdajů, přerušil se od roku 2003 klesající podíl mandatorních výdajů na HDP a již v roce 2006 došlo k opětovnému růstu podílu s dalším nárůstem v roce 2007 (viz obr. 2). Nicméně z obrázku je patrný dlouhodobý růstový trend mandatorních výdajů.

Obr. 2: Vývoj mandatorních výdajů v mld. Kč a v podílu na HDP

Pramen: ČSÚ, Ministerstvo financí ČR

4. Testování vlivu termínu voleb na velikost HDP

Cílem následující části je otestovat, zda je možné z vývoje české ekonomiky vysledovat existenci vztahu mezi vývojem hrubého domácího produktu a termínem voleb. Dle teorie politicko-ekonomického cyklu, by mělo v období před volbami docházet k růstu HDP vlivem expanzivní hospodářské politiky. Naopak v období po volbách by mělo docházet působením restriktivní hospodářské politiky k „brždění“ ekonomického růstu. K tomuto zjištění je v práci použito dvou modelů vycházejících z regresních vztahů a pracujících s čtvrtletními ukazateli vývoje HDP. U obou modelů je zohledněno časové zpoždění vývoje HDP o jedno a dvě čtvrtletí (tzn. velikost HDP v čase $t-1$ a $t-2$).

4.1 Omezení při testování modelů

Při snaze o použití zmíněných dvou modelů ke zjištění vzájemného vztahu mezi růstem HDP a termínem voleb, je nutno počítat s určitým omezením. Toto omezení spočívá v neexistenci delších časových řad v oblasti čtvrtletního vývoje HDP České republiky. Českým statistickým úřadem byla ve stálých cenách zveřejněna pouze čtvrtletní data počínaje rokem 1997, čímž došlo k zúžení analyzovaného období o volby v roce 1996. Vstupní data pro testování jsou uvedeny v následující tabulce. Použitá časová řada končí rokem 2006, protože právě tehdy byly zatím poslední volby do Poslanecké sněmovny (PS) Parlamentu ČR.

Tab. 2: Čtvrtletní procentní růst HDP (ve stálých cenách)

Čtvrtletí	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
I.	1,4	-1,7	0,3	3,2	3,2	2,1	3,0	4,0	5,9	6,6
II.	-0,2	-1,0	1,0	3,8	2,5	2,1	3,6	4,4	6,6	6,5
III.	-1,9	-0,4	1,7	3,9	2,2	0,6	3,9	4,6	6,4	6,3
IV.	-2,1	-0,1	2,4	3,7	1,9	1,8	3,8	5,2	7,0	6,1

Pramen: ČSÚ

Pokud bychom se drželi předpokladu zmíněného v teoretické části práce, nebylo by možné do testování zahrnout volby v roce 1998. Tyto volby byly volbami předčasnými a nebyla tak naplněna podmínka regulérnosti termínu voleb. Toto omezení by zúžilo počet pozorování pouze na volby v roce 2002 a 2006, a proto jsou do analýzy zahrnuty i výsledky voleb v roce 1998. Tímto se počet pozorování zvýšil na tři. Přehled termínů konání voleb do PS Parlamentu ČR udává tabulka.

Tab. 3: Termíny voleb do PS Parlamentu ČR

Termíny voleb		
19. – 20. 6. 1998	14. – 15. 6. 2002	2. – 3. 6. 2006

Pramen: ČSÚ

4.2 Model Alesiny a Roubiniho

Model použitý v následující části práce vychází z práce ekonomů Alberta Alesiny a Nourieho Roubiniho *Political Cycles in OECD Economies* [ALESINA, ROUBINI, 1990]. Cílem jejich práce bylo zjistit, zda může být vývoj HDP, nezaměstnanosti a inflace systematicky ovlivňován termíny voleb a změnami vlád. Při svém zkoumání pracovali s čtvrtletními daty 18 členských zemí OECD (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj) v letech 1960 až 1987.

Při testování existence politicko-ekonomického cyklu ve vývoji HDP ve své práci vycházeli z následně formulovaného regresního vztahu:

$$HDP_t = a_0 + a_1 HDP_{t-1} + a_2 HDP_{t-2} + \dots + a_n HDP_{t-n} + a_{n+1} PDUM_t + e_t$$

kde: HDP ... hrubý domácí produkt
 PDUM ... umělá proměnná
 α_0 ... konstanta
 α_1 až α_{n+1} ... regresní koeficienty

ε ... nezávislá náhodná veličina
 t ... čas

Pro potvrzení existence vztahu mezi velikostí HDP a termínem voleb zavedli do regresní rovnice umělou proměnnou PDUM. Proměnná PDUM je v jejich pojetí binární veličina, která nabývá hodnoty 1 v pěti čtvrtletích před volbami a ve volebním čtvrtletí a hodnoty 0 v ostatních čtvrtletích. Model by tak měl potvrdit či vyvrátit hypotézu, zda jsou politici schopni ovlivnit vývoj hrubého domácího produktu do takové míry, aby ve čtvrtletích před volbami docházelo k jeho růstu.

Po dosažení hodnot růstu HDP České republiky do modelu byly prostřednictvím programu Microsoft Excel zjištěny následující výsledky [JIROUŠEK, 2008].

Tab. 4: Výsledek testu s proměnnou PDUM

Proměnná	Koeficient	T-statistika	Hodnota P
Konstanta	0,3248	2,1120	0,0421
HDP (-1)	1,3738	9,5771	3,4852
HDP (-2)	-0,4254	-2,8649	0,0071
PDUM	-0,1636	-0,8233	0,4161

Pozn.:

Konstanta ... proměnná bez zpoždění
 HDP (-1) ... proměnná se zpožděním t-1
 HDP (-2) ... proměnná se zpožděním t-2
 PDUM ... umělá proměnná

Pramen: JIROUŠEK, Roman. *Politický cyklus a růst ekonomiky v ČR*. [s.l.], 2008. 90 s. Univerzita Pardubice.

Pro výsledek testu je důležitá hodnota P umělé proměnné PDUM. V případě, že by se tato hodnota pohybovala v těsné blízkosti 0, bylo by možné tvrdit, že ve čtvrtletích před volbami dochází k většímu růstu HDP, než ve čtvrtletích ostatních. Hodnota P má však v našem testu velikost 0,4106 a tuto hodnotu nelze považovat za blízkou nule. Z tohoto hlediska je tedy možné hypotézu o růstu HDP České republiky před volbami zamítnout.

4.3 Model Galeottiho a Salforda

Druhý použitý model uveřejnili ve své práci *Electoral Cycles: Do They Really Fit The Data?* ekonomové Andrea Galeotti a Gianluca Salford [GALEOTTI, SALFORD, 2001]. Také jejich práce zkoumá na panelu dat 18 zemí OECD v letech 1961 až 1995 případnou schopnost politiků ovlivňovat v období před a po volbách prostřednictvím fiskální politiky ekonomické ukazatele.

Při sledování vlivu termínu voleb na vývoj růstu HDP Galeotti se Salfordem zjevně vycházeli z modelu Alesiny a Roubiniho. Svědčí o tom jimi formulovaný regresní vztah:

$$HDP_t = a_0 + a_1 HDP_{t-1} + \dots + a_n HDP_{t-n} + bPREe_t + IPOSTe_t + e_t,$$

kde: HDP ... hrubý domácí produkt
 PREe_t, POSTe_t... umělé proměnné
 a_0 ... konstanta
 a_1 až a_n , β , γ ... regresní koeficienty
 ε ... nezávislá náhodná veličina
 t ... čas

Na rozdíl od Alesiny a Roubiniho však do modelu namísto jedné umělé proměnné zavedli hned dvě proměnné PREele a POSTele. Tyto proměnné pak nabývají v modelu následujících hodnot: PREele je v jejich modelu proměnná, která má hodnotu 4 ve čtvrtletích konání voleb, hodnotu 3 ve čtvrtletí předcházejícím volbám a hodnot 2 a 1 v dalších dvou předcházejících čtvrtletích. Ve zbylých čtvrtletích je hodnota 0. POSTele je chápána jako proměnná nabírající hodnoty 4 v prvním čtvrtletí po volbách a hodnot 3, 2, 1 v následujících třech dalších čtvrtletích. V ostatních čtvrtletích je pak tato proměnná rovna 0. V takto formulovaném regresním vztahu tedy na rozdíl od metody Alesiny a Roubiniho není zkoumán pouze vývoj HDP v období před volbami, ale je zde zachycen i vývoj HDP v období po volbách, kdy by podle teorie politického cyklu mělo docházet k fiskální restrikci a následnému snížení růstu HDP.

Při testování tohoto regresního vztahu na čtvrtletních datech růstu HDP České republiky v letech 1997 až 2006 bylo opět použito programu Microsoft Excel. Výsledky jsou shrnuty v níže uvedené tabulce.

Tab. 5: Výsledek testu s proměnnými PREele a POSTele

Proměnná	Koeficient	T-statistika	Hodnota P
Konstanta	0,3126	1,7451	0,0903
HDP (-1)	1,4090	10,0220	1,5319
HDP (-2)	-0,4685	-3,2858	0,0024
PREele	-0,0208	-0,2726	0,7868
POSTele	-0,0330	-0,4408	0,6622

Pozn.:

Konstanta ... proměnná bez zpoždění
HDP (-1) ... proměnná se zpožděním t-1
HDP (-2) ... proměnná se zpožděním t-2
PREele ... umělá proměnná PREele
POSTele ... umělá proměnná POSTele

Pramen: JIROUŠEK, Roman. *Politický cyklus a růst ekonomiky v ČR*. [s.l.], 2008. 90 s. Univerzita Pardubice.

Stejně tak, jako v případě výsledku testu metody Alesiny a Roubiniho, ani v tomto případě neleží hodnota P umělých proměnných PREele a POSTele v blízkosti 0. Proto ani z použití této metody není možné učinit závěr, že jsou politici schopni ovlivnit vývoj HDP České republiky ve sledovaném období.

5. Závěr

Cílem práce bylo prozkoumat, zda lze hovořit v podmínkách České republiky o politickém cyklu.

Česká ekonomika procházela hlavně v devadesátých letech obdobím přechodu k tržní ekonomice. Tento přechod nebyl zdaleka jednoduchým a byl tématem živých diskusí jak mezi ekonomy, tak mezi politiky. Výsledky vývoje hrubého domácího produktu a státního rozpočtu tak byly do značné míry ovlivňovány působením celé řady specifických faktorů, ať už vnitřních či vnějších, makroekonomických či mikroekonomických, krátkodobých či dlouhodobých. A právě kombinace účinků těchto faktorů se po letech optimistického růstu v polovině devadesátých let naplno projevila v recesi, kterou české hospodářství prošlo v letech 1997 a 1998. Na tyto dva roky se Česká republika ocitla v útlumu mající svůj původ

jak na poli ekonomickém, tak na poli politickém. Po této recesi nicméně přešel hrubý domácí produkt opět do růstových hodnot a tato tendence pokračovala s menším výkyvem let 2001 a 2002 až do konce sledovaného období.

V případě sledování fiskální politiky v daném období, končilo hospodaření státního rozpočtu vždy, kromě roku 1995, v záporných číslech. A i když bližší zkoumání vlivu státního rozpočtu a jeho schodku na růst HDP v předvolebních letech neprokázal významnější závislost, při detailnějším pohledu na výdaje v období před volbami 2006 byl prokázán nárůst zatížení výdajové stránky rozpočtu. Toto zvýšení bylo způsobeno přijímáním výdajů (převážně mandatorního charakteru) politiky napříč politickým spektrem v měsících předcházejících červnovým volbám. Většina přijatých výdajů měla výhradně populistický charakter, mající zaručit politikům přízeň voličů v blížících se volbách. V konečném důsledku se však projevil v deficitu státního rozpočtu. I přes některé škrty v přijatých výdajích provedených nově sestavenou vládou, je tendence k deficitnosti státního rozpočtu a veřejných výdajů jako celku považována v posledních letech za výrazný problém české ekonomiky a předvolební hrátky politiků s výdajovou stránkou rozpočtu tento problém nejenže neřeší, ale ještě více prohlubují.

Při statistickém testování vlivu termínu voleb na vývoj růstu HDP bylo použito dvou metod. Jejich podstatou bylo zakomponování umělé (tzv. politické) proměnné do regresních vztahů. Ani jedna z použitých testovacích metod ale existenci politicko-ekonomického cyklu ve vývoji HDP v daném období neprokázala. K důvodům může patřit jak neexistence delších časových řad, existence celé řady dalších faktorů ovlivňujících vývoj ekonomiky jako např. provádění měnové a kurzové politiky. Důležitá je také skutečnost, že ekonomický vývoj České republiky byl významně poznamenán restrukturalizací českého hospodářství a přijímaná hospodářsko-politická opatření byla do značné míry ovlivněna nutností provedení reformních kroků.

Závěrem je možné říci, že ačkoliv je ekonomický život mnohem složitější a ekonomické veličiny jsou ovlivňovány mnohem větším počtem proměnných, než je vládní hospodářská politika, je možnost ovlivňování ekonomických ukazatelů ve svůj prospěch pro politiky velmi lákavá. Proto není na místě v budoucnosti další zkoumání vlivů politických cyklů na ekonomické veličiny zamítnout. Zvláště tehdy, budou-li k dispozici dostatečně dlouhé časové řady ekonomických ukazatelů, umožňující důvěryhodnější testování vlivu termínu parlamentních voleb v ČR na jejich vývoj.

Použitá literatura:

- [1] ALESINA, A., ROUBINI, N. Political Cycles in OECD Economies. NBER Working Papers Series [online]. 1990, no. 3478 [cit. 2007-09-15]. Dostupné z URL <<http://www.nber.org/papers/w3478.pdf>>.
- [2] Česká spořitelna. Ekonomika pod lupou [online]. 2008 [cit. 2009-06-12]. Dostupný z WWW: <http://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/Ctvrtletnik_2008_03_03.pdf>.
- [3] Český statistický úřad. Český statistický úřad [online]. 2009 [cit. 2009-02-15]. Dostupný z WWW: <www.czso.cz>.
- [4] GALEOTTI, A., SALFORD, G. Electoral Cycles: Do They Really Fit The Data?. Tinbergen Institute Discussion Paper [online]. 2001, no. 076/1 [cit. 2007-09-15]. Dostupné z URL <<http://www.tinbergen.nl/discussionpapers/01076.pdf>>.
- [5] JIROUŠEK, R. Politický cyklus a růst ekonomiky v ČR. [s.l.], 2008. 90 s. Diplomová práce.
- [6] Ministerstvo financí ČR. Ministerstvo financí ČR [online]. 2009 [cit. 2009-02-15]. Dostupný z WWW: <www.mfcr.cz>.

- [7] SPĚVÁČEK, V. a kol. Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-86131-32-7.
- [8] VOLEJNÍKOVÁ, J. Moderní kompendium ekonomických teorií : od antických zdrojů až po třetí tisíciletí. Praha : Profess Consulting, 2005. 378 s. ISBN 80-7259-020-0.
- [9] ŽÁK, M. Politicko-ekonomický cyklus. Politická ekonomie. 1998, č. 4, s. 471-480.

Kontaktní adresy:

Ing. Jan Černohorský, Ph.D.
Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomie
Studentská 95, 532 10, Pardubice
Email: jan.cernohorsky@upce.cz
tel: 466036749

Ing. Liběna Černohorská, Ph.D.
Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomie
Studentská 95, 532 10, Pardubice
Email: libena.cernohorska@upce.cz
tel: 466036452